

TIETEEN UUDET AKATEEMIKOT

Tutkimusjohtaja, emeritusprofessori **Kari Alitalo** ja emeritaprofessori **Kaisa Häkkinen** ovat uusia tieteen akateemikoita, jotka saivat arvonimenä viime vuoden marraskuussa.

Kari Alitalo (s. 1952) on johtanut Helsingin yliopiston syöpäbiologian ja -lääketieteen tutkimusohjelmaa vuodesta 1999 alkaen. Hän on toiminut Turun yliopiston lääketieteellisen biokemian professorina vuosina 1986–87, Suomen syöpäinstituutin tutkijaprofessorina vuosina 1987–88 ja Helsingin yliopiston syöpäbiologian professorina vuosina 1989–93. Alitalo nimitettiin pysyväksi akatemiaprofessoriksi vuonna 1993 ja hän toimi Akatemian palveluksessa yhtäjaksoisesti toukokuuhun 2020 asti. Alitalon keskeisiä tutkimuskohteita ovat syövän syntymekanismit ja erityisesti imusuoniston merkitys syöpäkasvaimen leviämässä sekä uusien täsmällisempien hoitostrategioiden tunnistaminen syövän kasvun ja leviämisen estämiseksi.

Kaisa Häkkinen (s. 1950) on toiminut Åbo Akademin suomen kielen ja kirjallisuuden vt. professorina ja professorina vuosina 1993–99 sekä Turun yliopiston suomen kielen professorina vuosina 1999–2015. Häkkinen toimi myös Turun yliopiston humanistisen tiedekunnan dekaanina vuosina 2004–09. Häkkinen keskeisimpiä tutkimusaloja ovat suomen kielen historia ja kehitys, äänne- ja muotorakenne, suomen kielen sanahistoria, etymologia ja kielentutkimuksen oppihistoria.

Kotimaisia tieteen akateemikoita on tällä hetkellä 13. Akateemikko **Olli Lehto** kuoli joulukuun lopulla (1925–2020). Hän teki kolme merkittävää uraa – matemaatikkona, yliopiston rehtorina ja tietokirjailijana.

RAHAPELITUOTTOJEN VÄHENEMISEEN VARAUDUTAAN

Tällä hetkellä Veikkaus tilittää rahapelitoiminnan tuotot kolmelle ministeriölle, joista ne jaetaan eteenpäin edunsaajille. Opetus- ja kulttuuriministeriö, sosiaali- ja terveysministeriö, maa- ja metsätalousministeriö ja valtiovarainministeriö ovat

asettaneet ryhmän selvittämään, miten rahapelitoiminnan tuottojen vähenemiseen varaudutaan tulevina vuosina.

Työssä arvioidaan myös arpajaislain toisen vaiheen uudistuksen vaikutuksia rahapelitoiminnan tuottokehitykseen. Selvitysryhmän toimikausi päättyi 28.2.2021 ja sen esitykset ovat käytettävissä valmisteltaessa julkisen talouden suunnitelmaa vuosille 2022–25. Selvitysryhmän puheenjohtajaksi on kutsuttu **Erkki Liikanen**. Muita jäseniä ovat **Liisa Hyssälä**, **Kalevi Kivistö**, **Osmo Soini**, **vaara** ja **Ulla-Maj Wideroos**.

Selvitysryhmä arvioi työssään rahapelitoiminnan tuoton alenemisen vaikutuksia kokonaisuutena ja edunsaajaryhmittäin, vaihtoehtoisia tuoton määrän skenaarioita ja arviointikriteereitä sekä pyrkii muodostamaan periaatteita, joiden mukaisesti rahapelitoiminnan tuotolla rahoitettavia käyttökohteita tulisi voida tarvittaessa vähentää. Selvitysryhmä arvioi myös rahapelitoiminnan tuoton käytön vaikuttavuuden ja tuottavuuden lisäämisen mahdollisuuksia sekä tuoton käyttökohteiden siirtämistä yleiskatteellisista budjettivaroista rahoitettaviksi.

Opetus- ja kulttuuriministeriön hallinnonalan edunsaajien osuus Veikkauksen tuotosta on 53 prosenttia. Toimialalla rahapelitoiminnan tuotto käytetään tieteen, taiteen, urheilun ja liikuntakasvatukseen sekä nuorisotyön edistämiseen. Veikkauksen vuosittainen tuotto on merkittävä tieteen edunsaajajärjestöille ja sitä kautta koko suomalaiselle yhteiskunnalle. Tieteen edunvälittäjät järjestivät 15.2. webinaarin, jossa he esittelivät Tiedepääoma-julkilausuman. Siinä todettiin, että ”tiedepääoma syntyy tieteellisen tiedon levittämisestä, popularisoinnista, tehokkaasta tiedeviestinnästä ja -kasvatuksesta sekä tiedelukutaidosta”.

SCI-HUBIN YMPÄRILLÄ MYRSKYÄÄ

Tammikuussa, kun Twitter sulki presidentti Donald Trumpin tilin, se katkaisi myös Sci-Hubin yhdeksän vuotta jatkuneen twitteröinnin, tosin eri syystä. Elsevier-kustantamon uusin oikeudenkäynti Sci-Hubia ja Library Genesisistä (Libgen) vastaan jatkuu New Delhissä helmikuun lopussa.

Sci-Hub ja Library Genesis ovat tieteellisten artikkelien ja (Libgenin osalta) kirjojen varjokirjastoja, joita kutsutaan myös piraattipalveluiksi.

Kuka niitä käyttää? ”Everybody”, vastasi varjokirjastoja tutkinut John Bohannon *Science*-lehdessä vuonna 2016. ”Kaikki” on ehkä liikaa sanottu, mutta vain osittain, koska miljoonat tutkijat ja opiskelijat niin kehitysmaissa kuin teollisuusmaissa hankkivat tarvitsemansa tutkimusartikkelit ja tieteelliset kirjat Sci-Hubista ja Libgenistä. Näin myös Suomessa, jossa 9 600 eri kävijää vieraili Sci-Hubin www-sivuilla joulukuussa 2020.

Libgenin ylläpitäjät karttavat julkisuutta. Sci-Hubin **Alexandra Elbakyan** (32) sen sijaan ei pidä kynttiläänsä vakan alla. Hän on kazakstanilainen ohjelmistosuunnittelija, joka perusti vuonna 2011 Sci-Hub-sivuston. Katso Mikael Böökän hänestä tekemä haastattelu ”Why do we live in a world where libraries are illegal?” (Bibliotekettarsaka.com 24.1.2021).

AKATEMIASAMPO

Runebergin päivänä 5. helmikuuta julkaistiin uusi avoimen datan palvelu Akatemiasampo.fi, joka koostaa yhteen valtavan määrän tietoa yliopisto-opiskelijoiksi vuosina 1640–1899 kirjautuneista suomalaisista. Palvelun ovat kehittäneet Aalto-yliopiston ja Helsingin yliopiston digitaalisten ihmistieteiden keskuksen HELDIGin tutkijat (ks. Eero Hyvösen artikkeli tästä lehdestä, s. 18).

Akatemiasammon keskeisin aineisto ovat Turun akatemian ja Helsingin yliopiston ylioppilasmatrikelit, joissa on tieto kaikista Suomessa yliopistoon tuona ajanjaksona kirjautuneista henkilöistä. Aineistoa on täydennetty tiedoilla ylioppilaiden myöhemmistä elämänvaiheista, esimerkiksi sukulaissuhteista, työurista ja ammasteista.

Jokaiselle matrikkeleissa luetellulle 28 000 henkilölle on Akatemiasammossa oma ”kotisivu”. Lisäksi teksteistä on tunnistettu noin 50 000 muuta henkilöä. Kotisivulle on kerätty henkilön elämäkerralliset tiedot, ja kaikki häneen liittyvät tiedonmuruset on linkitetty yhteen. Dataa on myös linkitetty ulkoisiin aineistoihin, kuten Biografiasampon ja Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran elämäkertakokoelmiin sekä Wikidataan. Naisia on mukana kaikkiaan 521, heidän joukossaan Pohjoismaiden ensimmäinen ylioppilaaksi kirjoittanut nainen, **Marie Tschetschulin**, ja Suomen ensimmäinen filosofian kandidaatin tutkinnon suorittanut nainen, **Emma Irene Åström**.

KUN YLIOPISTOURA KATKEAA

Kun tutkijan työura yliopistossa katkeaa yllättäen, näyttäytyvät päätöksenteko ja johtaminen usein työyhteisölle mielivaltaisena ja arvaamattomana. **Tiina Nikkolan** (Jyväskylän yliopisto) ja **Tuomas Tervasmäen** (Tampereen yliopisto) *Journal of Education Policy*ssa julkaistu tutkimus (2020) tarkastelee suomalaisen yliopistoyhteisön sosiodynamiikkaa yliopistolain uudistuksen jälkeen.

Tutkimuksessa haastateltiin pitkän työuran tehneitä tohtoreita, joiden työura yliopistossa oli katkennut, vaikka he olisivat itse halunneet jatkaa työssään. ”Haastateltujen yliopistotyöntekijöiden näkökulmasta johtaminen vaikutti mielivaltaiselta, koska päätöksenteko oli arvaamatonta ja poukkoilevaa. Akateemiset asiantuntijat kokivat vaikutusmahdollisuutensa varsin vähäisiksi, sillä heidän pitkät työsuhteensa katkesivat ilman ennakkovaroitusta ja jälkepäin annetut selitykset olivat epäselviä”, Nikkola kertoo.

Tutkimuksen haastattelut suoritettiin muutama vuosi yliopistolain uudistuksen jälkeen. Sekä kritiikkiä että kiitosta saaneessa vuoden 2010 uudistuksessa tavoiteltiin läpinäkyvyyttä ja organisaatioiden toiminnan vahvistamista. Nikkolan ja Tervasmäen tutkimuksen perusteella yliopistotyön käytännössä lopputulos voi paikoin näyttäytyä jopa päinvastaisena. Jännitteet ja epäjohtonmukaisuudet – eli mielivaltaiselta tuntuva johtaminen – ovat ainakin osittain seurausta suomalaisen yliopiston tilanteesta, jossa rinnakkain vaikuttavat sekä sivistysyliopiston julkisen tiedon ja yhteiskunnan kehittämisen ihanteet että kilpailuyliopiston tehokkuutta ja tulokellisuutta korostavat ihanteet.

Ilari Hetemäki